

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

TRENDS OF INNOVATIONS FOR DEVELOPMENT OF ENTERPRISES IN THE WORLD

У статті досліджено сучасні світові тенденції інноваційного розвитку підприємств. Наведено основні характеристики інноваційного розвитку у розвинутих країнах світу та окреслено три моделі інноваційного розвитку, які набули поширення у США, Європі та Японії. Виділено найбільш важливі риси державного регулювання інноваційного розвитку в різних країнах світу. Як головну тенденцію інноваційного розвитку визначено інтеграцію науки та виробництва у формі технопарків, технополісів та бізнес-інкубаторів. Сучасний стан інноваційної діяльності у машинобудуванні України проаналізовано з допомогою показників частки інноваційної продукції, ступеня зносу основних фондів, обсягу інноваційних витрат та інвестицій в основні фонди, кількості нової продукції та проваджених нових процесів. На основі цього аналізу виявлено «вузькі місця» інноваційного розвитку та запропоновані шляхи їх усунення з метою підвищення інноваційності машинобудування України та забезпечення конкурентоспроможності підприємств на вітчизняному та міжнародному ринку.

В статье исследованы современные мировые тенденции инновационного развития предприятий. Приведены основные характеристики инновационного развития в развитых странах мира и обозначены три модели инновационного развития, которые получили распространение в США, Европе и Японии. Выделены наиболее важные черты государственного регулирования инновационного развития в разных странах мира. Как главную тенденцию инновационного развития выделено интеграцию науки и производства в форме технопарков, технополисов и бизнес-инкубаторов. Современное состояние инновационной деятельности в машиностроении Украины проанализировано с помощью показателей доли инновационной продукции, степени износа основных фондов, объема инновационных затрат и инвестиций в основные фонды, количества новой продукции и внедренных новых процессов. На основе этого анализа выявлены «узкие места» инновационного развития и предложены пути их устранения с целью повышения инновационности машиностроения Украины, а также обеспечения конкурентоспособности предприятий на отечественном и международном рынке.

The article examines the current world trends of innovations for development of enterprises. The main characteristics of innovations for development of the leading countries of the world are listed and three models of innovations for development, which became widespread in the U.S., Europe and Japan, are considered at the beginning of the paper. The most important features of state regulation of the innovation process in different countries were also pointed out. Integration of science and production, which comes itself through in the form of industrial parks,

technopolises and business incubators, was defined as one of the main trends of innovations for development. The current state of innovation in engineering industry of Ukraine was analyzed using indicators of share of innovative products, the degree of depreciation of fixed assets, the amount of innovation expenditures and investments in fixed assets, the number of new products and processes mastered. Based on the analysis weaknesses in innovation process in engineering industry were revealed and the main ways to fix them and improve the level of innovations for development of companies in this industry were suggested.

Ключові слова: інноваційний розвиток, моделі інноваційної розвитку, світові тенденції, інноваційна діяльність машинобудування.

Вступ. Дедалі частіше інформацію визначають як ключовий чинник суспільного розвитку. Відтак, знання має визначальний вплив як на сферу виробництва, так і на сферу споживання. Переважна більшість товарів, які пропонуються сьогодні споживачу, отримали можливість існувати лише завдяки передовим досягненням науки та техніки. Зважаючи на це, суспільство змінює свою економічну спрямованість на інноваційну, а отже особливої уваги набуває категорія інноваційного розвитку. Провідні експерти визначають науково-технічний потенціал промислових підприємств України як низький та такий, що не в змозі забезпечити активної інноваційної діяльності. Одним з методів подолання стримуючих чинників та формування ефективної стратегії підвищення рівня інноваційного потенціалу та розвитку промислових підприємств є аналіз іноземного досвіду та його адаптація до вітчизняних умов. Отже, вивчення світових тенденцій інноваційного розвитку промислових підприємств та можливостей застосування іноземного досвіду в управлінні вітчизняними підприємствами є актуальним.

Процеси, пов'язані з інноваціями, постійно перебувають під пильною увагою вітчизняних та іноземних фахівців, що знаходить своє відображення у їхніх працях. До них можна віднести праці А. Поручника, Л. Антонюка, В.Савчука, О. Собкевича та ін., особливості зарубіжного досвіду управління інноваційною діяльністю та аналізу світових тенденцій інноваційного розвитку знайшли відображення у доробках П. Папенчука, В. Іванова, К. Салиги. Проте, невирішеною залишається проблема систематизації методів стимулювання інноваційного розвитку в країнах з розвиненою економікою, яка дозволить виокремити ті з них, які є прийнятними до застосування у нашій державі для покращення рівня інноваційного розвитку промисловості.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення основних світових тенденцій інноваційного розвитку та можливостей адаптації іноземного досвіду в управлінні інноваційною діяльністю підприємств України.

Методологія. Методологічною базою дослідження є системний підхід, порівняльний аналіз та синтез.

Результати дослідження. У сучасному світі інноваційний розвиток є базисом конкурентоспроможності як на мікро- так і на макрорівні. У загальному розумінні, це сукупність безперервно здійснюваних у часі та просторі якісно нових, прогресивних змін [1]. Вважається, що усім розвиненим країнам світу притаманний високий рівень інноваційного розвитку з такими характерними рисами:

1) найбільша частка в структурі інновацій належить проривним інноваціям;

2) частка наукомісткого сектору виробництва (в доданій вартості та зайнятості) постійно зростає;

3) завдяки впровадженню інновацій відбувається зниження матеріало- та енергомісткості виробництва;

4) відтворювальний процес спрямований на досягнення технологічної конкурентоспроможності [2].

На сьогодні, можна виокремити основні тенденції інноваційного розвитку за трьома моделями.

Модель перша, "Ризикове венчурне підприємництво" (переважає у США), передбачає наявність малих фірм, які часто створюються під одну ідею та є неприбутковими, тому що не займаються виробництвом. Стартовим капіталом для них є власні заощадження засновника та ризиковий капітал, який надається на безвідсотковій, безповоротній основі та не підлягає вилученню під час усієї дії договору [3, 393-395]. Перевагами такої моделі інноваційного розвитку є її гнучкість, мобільність та спрямованість на радикальні інновації.

Друга модель, "Міжнародна міжфірмова кооперація і метод підвищення ефективності НДДКР", притаманна країнам Західної Європи. Вона спрямована на вирішення довгострокових комерційних завдань та пов'язана з глобальним поширенням нових технологій. Дослідники зазначають, що дана модель знаходиться в руслі об'єктивного процесу інтернаціоналізації господарського життя [4, 119].

Остання, третя модель має назву "Нові форми взаємодії людей в інноваційному процесі". В її основі лежить посилена увага до якості продукції і переоснащення виробництва, тобто реалізація інновацій істотно залежить від їх поширення на сполучені виробництва.

У кожній з цих моделей інноваційного розвитку певна роль відведена державі. За ступенем державного регулювання у інноваційній сфері можна виділити дві системи: першу представляють США та Велика Британія, де втручання держави в економіку, в тому числі й в інноваційну сферу, є мінімальними; другу – Франція та Японія, в яких державі відведена активна роль у підтримці інноваційного розвитку всіма можливими методами.

Перша система передбачає автономію підприємництва в інноваційній сфері. У ній застосовуються непрямі методи стимулювання інноваційної діяльності та інноваційного розвитку. Друга система активно використовує вплив держави на інноваційний розвиток, також і неринковими методами, шляхом прямих дотацій і субсидій підприємствам і організаціям, які провадять інноваційну діяльність, а отже для неї характерними є прямі методи стимулювання. Жодна з цих моделей не застосовується у чистому вигляді, однак вони виступають основою для поєднання різних елементів державного впливу при формуванні політики інноваційного розвитку.

Важливою тенденцією інноваційного розвитку є інтеграція науки та виробництва у формі технопарків (створюються для стимулювання малого інноваційного підприємництва), технополісів (об'єднують у собі наукові установи фундаментального і прикладного характеру, ВНЗ, конструкторські організації, промислові підприємства, орієнтовані на впровадження нововведень), бізнес-інкубаторів (забезпечують реалізацію будь-якого проекту, що обіцяє прибуток) тощо [3, 370].

Отже, світові тенденції інноваційного розвитку передбачають зростання частки підприємств, що запроваджують інновації, та питомої ваги інноваційної продукції; збільшення маловідходних та ресурсозберігаючих виробництв; забезпечення притоку інвестицій у інноваційні проекти та державну підтримку інноваційної сфери.

В Україні тенденції є протилежними. Відповідно до звіту «Глобальний інноваційний індекс 2012» Україна займає 63 місце серед 141 країни за глобальним інноваційним індексом (у 2011 році наша держава займала 60 місце з 125), при цьому за показниками бізнес-досвіду Україна зайняла 51 місце (працівники розумової праці – 55 місце, інноваційні зв'язки – 85 місце, сприйняття знань – 33 місце) [5].

Низький рівень інноваційного розвитку держави в значній мірі пояснюється його низьким рівнем на підприємствах, які виступають елементами загальної макросистеми та формують її ефективність. Внесок промислового комплексу в економіку визначає провідну роль і місце промисловості в забезпеченні важливих стратегічних інтересів держави. Прагнення України досягти рівня технологічно розвинутих країн ставить пріоритетним інноваційний розвиток промисловості, який забезпечить якісне зростання як галузей, так і економіки країни в цілому. В свою чергу однією з основних галузей промисловості України є машинобудування, де зосереджено близько 20 % основних засобів усіх галузей промислового сектору та виробництво інноваційної продукції з високим рівнем доданої вартості [6]. Проаналізуємо стан інноваційного розвитку машинобудування через призму аналізу використання науково-технічних та фінансових ресурсів у промисловості (табл. 1).

Таблиця 1

**Основні показники, що характеризують інноваційний стан
промисловості України у 2008-2012 рр.**

Показник	Промисловість				
	2008	2009	2010	2011	2012
Ступінь зносу основних засобів підприємств, %	58,4	62,0	63,8	63,0	-
Інвестиції в основний капітал, млн. грн.	76617,70	57657,60	58558,20	86312,8	-
Інноваційні витрати, млн. грн.	3435,968	3731,95	8045,5	14333,9	11480,6
Освоєно виробництво інноваційних видів продукції, од.	2446	2685	2408	3238	3403
Впровадження нових технологічних процесів, од.	1647	1893	2043	2510	2188
у тому числі маловідходних, ресурсозберігаючих, од.	680	753	479	517	554

Джерело: складено за даними [7]

Підприємствам машинобудування характерний надзвичайно високий ступінь зносу основних засобів, в середньому на 20 % вищий, ніж у промисловості в цілому, який стабільно зростає з року в рік. При цьому, динаміка інвестицій в основний капітал не має чіткої тенденції: у 2009 році, порівняно з 2008 роком, їхній обсяг знизився майже на чверть у промисловості та більше як на 42 % у машинобудуванні. Така негативна динаміка перш за все пов'язана зі світовою економічною кризою. У 2010 році спостерігалось незначне збільшення обсягу інвестування в основний капітал, однак відновлення докризового рівня відбулося лише в 2011 році.

Інноваційні витрати у промисловості у досліджуваному періоді постійно зростали (з 3435,97 млн. грн. у 2008 році до 14333,9 млн. грн. у 2011 р.), однак у 2012 р. відбулося зниження даного показника майже на 20 %.

Тенденції щодо виробництва інноваційних видів продукції та впровадження нових технологічних процесів були аналогічними в цілому для промисловості та для машинобудування зокрема. У 2010 р. відбулося зниження кількості освоєних нових видів продукції та впроваджених маловідходних та ресурсозберігаючих процесів, однак відбулося зростання кількості впроваджених нових технологічних процесів. У 2011-2012 рр. відбулося зростання кількості освоєних нових видів продукції (на 34 % і 5 % відповідно) та впроваджених маловідходних та ресурсозберігаючих процесів (на 8 % та 7 % відповідно), однак це жодним чином не вплинуло на динаміку частки реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі промислової продукції, яка продовжує знижуватися (рис. 1).

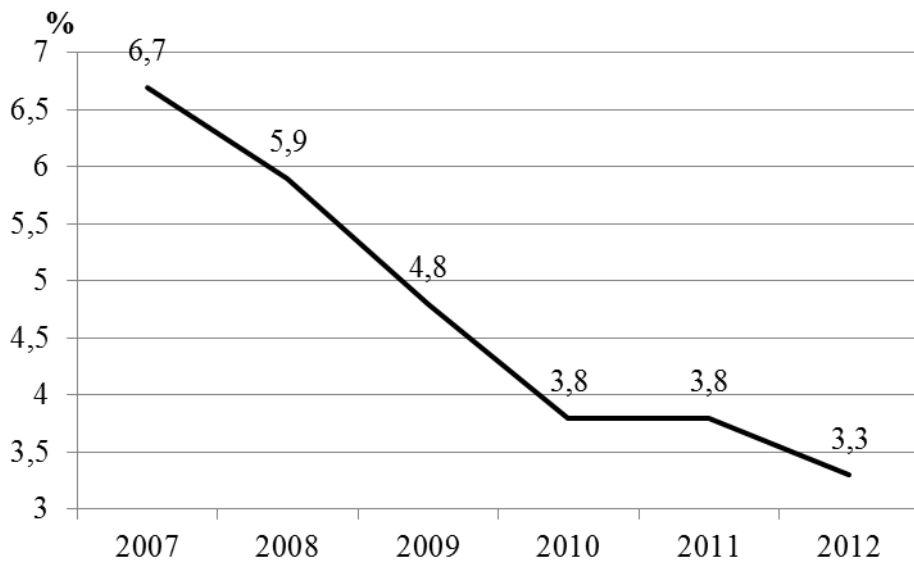

Рис. 1. Динаміка частки інноваційної продукції у загальному обсязі промислової продукції України у 2007-2012 рр.

Джерело: побудовано авторами на основі даних [7]

Частка інноваційної продукції у загальному обсязі промислової в Україні у рази менша, ніж аналогічний показник у країнах Європи (більше 13 %).

Отже, рівень інноваційного розвитку промисловості України, зокрема машинобудування, є значно нижчим, порівняно з розвинутими країнами світу. Таке становище ускладнює підтримання конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на світовому ринку та сприяє активному проникненню імпорتنної продукції на внутрішній ринок нашої держави, що в свою чергу веде до зниження інноваційної активності підприємств, а отже і до гальмування інноваційного розвитку. Таким чином, можемо виділити основні вузькі місця інноваційного розвитку машинобудування та, з одгляду на світовий досвід, запропонувати шляхи їх усунення.

1. Низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції на ринку, спричинена використанням застарілих технологічних процесів, які не дозволяють випускати нову продукцію або продукцію зі значно поліпшеними властивостями. Для вирішення цієї проблеми в першу чергу необхідне оновлення технологічної бази підприємств із залученням значних обсягів фінансування.

2. Недостатні обсяги фінансування інноваційної діяльності. Основа фінансування інновацій в Україні – власні кошти підприємств, тобто прибуток. Оскільки багато підприємств працює збитково, а ті що отримують прибуток не поспішають ним ризикувати, це призводить до низького рівня інноваційності промисловості. Таким чином, необхідно використовувати принцип сполучення інвестицій з інноваціями [8, 38], який можна реалізувати через надання державної фінансової підтримки промисловим підприємствам

для здійснення інноваційної діяльності; розвиток системи фінансування та кредитування підприємств для придбання передових технологій; зниження податкового тиску на інноваційно активні підприємства і т.д.

3. Наростаюче відставання промисловості України порівняно з розвинутими країнами, причиною якого є відсутність структурної перебудови машинобудівного комплексу, неможливість переорієнтації на високі технології та невідповідність створюваних науково-технічних та інтелектуальних продуктів потребам промисловості. Необхідно застосовувати концепцію «інноваційного трикутника», яка передбачає, що швидке та успішне запровадження проривних інновацій в промисловості вимагає співпраці трьох різних суб'єктів: споживач, розробник та винахідник [9].

Висновки. В сучасних умовах підтримка інноваційного розвитку на машинобудівних підприємствах України має першочергове значення, оскільки це сприятиме забезпеченню модернізації та підвищення конкурентоспроможності економіки держави в цілому. Важливо враховувати світові тенденції інноваційного розвитку та іноземний досвід формування та управління інноваційною діяльністю. У проведеному дослідженні:

- виокремлено та досліджено основні тенденції інноваційного процесу і контексті трьох моделей інноваційного розвитку;
- проведено аналіз показників стану інноваційного розвитку на машинобудівних підприємствах України за 2008-2010 рр.;
- виявлено основні слабкі місця інноваційного розвитку машинобудування та можливі шляхи їх усунення.

Наукова новизна даної роботи полягає у формуванні рекомендацій до підвищення рівня інноваційного розвитку машинобудівних підприємств України із врахуванням світових тенденцій та іноземного досвіду. Отримані результати можуть стати підґрунтям для формування стратегії інноваційного розвитку підприємств машинобудування у контексті інтеграції у світовий простір.

Література:

1. Гринчуцький В.І. Економіка підприємства: Навчальний посібник / В. І. Гринчуцький – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 304 с.
2. Ніколайчук А. Т. Сучасний стан та перспективи інноваційного розвитку промислових підприємств [Електронний ресурс] / Ніколайчук А. Т. // Вісник Хмельницького національного університету. — Режим доступу: <http://nikolaychuk.at.ua/news/2010-11-17-52>.
3. Краснокутська Н. В. Інноваційний менеджмент: Навчальний посібник / Н. В. Краснокутська — К.: КНЕУ, 2003. — 504 с.
4. Салига К.С. Економічні теорії інноваційного розвитку підприємства: монографія / К.С. Салига. – Запоріжжя: КПУ, 2009. – 216 с.
5. Матеріали Європейської бізнес-школи та Всесвітньої організації інтелектуальної власності «Global Innovation Index» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.globalinnovationindex.org/gii/>

6. Пріоритети розвитку машинобудівної промисловості у рамках антикризової політики України. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень при Президенті України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/451/>
7. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Розвиток промислового потенціалу України в процесі післякризового відновлення / О. В. Собкевич, А. І. Сухоруков, В. Г. Савенко [та ін.]; за ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2010. – 48 с.
9. Інновації в Україні: Європейський досвід та рекомендації для України. – Том 3. – Інновації в Україні: пропозиції до політичних заходів. – К.: Фенікс, 2011. – 76 с.